

KIBRIS'TAKİ MÜZAKERE SÜREÇLERİNDE SİVİL TOPLUMUN GÖREVİ NE OLMUŞTU?¹

Emete GÖZÜGÜZELLİ*

Bu çalışmada ilk olarak Kıbrıs meselesinin mevcut müzakere sürecindeki yeri vurgulanacak ve sivil toplum örgütlerinin Annan planı dönemindeki etkinliği ele alınacaktır.

Kıbrıs meselesinde 1968 yılından bu yana cereyan eden görüşmeler süreci kesintilere uğrayan bir yapıda olsa da hep Birleşmiş Milletler zemininde gerçekleşti. Birleşmiş Milletler'in adadaki taraflara en son sunduğu Annan planı 24 Nisan 2004'te eş zamanlı referanduma sunulmuş ve Rumların bu plana "hayır" demesi ile bir netice sağlanamamıştı.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, referandum sonuçlarını değerlendiren raporunu 2004'te Güvenlik Konseyi'ne sunmuştu. Bu raporda, Kıbrıs Rumları'nı uzlaşmaz taraf olarak gösteren Annan'ın diğer en çarpıcı yorumu şu şekilde gerçekleşmişti; "umarım Güvenlik Konseyi üyeleri, bütün ülkelere Kıbrıslı Türklerin tecridine yol açan ve kalkınmalarına engel olan gereksiz kısıtlamaların kaldırılması için; tanınma yada ayrılma amaçları için değil, yeniden birleşme amacına olumlu bir katkı olarak, işbirliği yapmaları yönünde güçlü bir şekilde yol gösterir" . Rapordan da anlaşılacağı üzere, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs Türkleri üzerindeki haksız tecridin kaldırılmasını, yalnız bunun tanınma veya ayrı bağımsızlık yönünde kullanılmayacak şekilde gerçekleştirilmesini istemekteydi. Nitekim, rapor GKRY'nin girişimleri ile Rusya'nın vetosu sağlanması ile rafa kaldırıldı. Zira Kıbrıs Türklerinin mevcut durumlarının yükseltilmesi Helenizm çıkarları için kabul edilebilir bir duruş değildi. Bu nedenle, Kıbrıs Türkleri izolasyonlar altında ezilmeye, sindirilmeye devam ettirildi.

Annan planında tek egemenlik vurgusu açık açık olmasa da "United Cyprus" denilerek birleşik Kıbrıs öngörülmüştü. Kıbrıs Türk tarafı dış temsilde Belçika, iç temsilde İsviçre modelini savunmuştu. Hatta KKTC olarak iki egemen yapıda anlaşma olması beklentisi vardı. Ancak, Türkiye'nin dış politikası bu yönde çalışmada bulunmamıştı.

Annan planının referanduma sunulması ardından, Kıbrıs sorunu uzunca bir süre bekletilmişti. Daha sonraki süreçte GKRY eski lideri Dimitris Hristofyas ile dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ın 2008 yılında Gambari süreci ile yeniden yakınlaşması neticesinde ortak mutabakata vardıkları bir metin imzaladılar. Bu mutabakat metini; **tek egemenlik, tek vatandaşlık ve tek temsil yet** öngörmekte idi. Rahmetli Denктаş bu metine en çok itiraz eden taraflardan olmuştu. Hatta bu dönemde sağ partiler de buna isyan etmekteydi. Esasında bu anlaşma modelinde Bosna Hersek Modelinde olduğu gibi Bosnalılık yani tek kimlik esasında bir çözüm modeli öngörülmekteydi.

Burada önem arz eden bir husus ta şuydu ki , Rumlar Annan planına hayır deme sebeplerinden biri de tek egemenlik ve unsurların açık bir şekilde ifade edilmemesiydi.

Bu yaşanan olumsuz sürecin ardından Kıbrıs Türkü ne ile karşılaşabileceğini bilmiyordu. Oysa batı dünyası ABD öncülüğünde kurmuş olduğu sivil toplum ağları ile gerçekleştirilen toplantılarda Kıbrıs'ta anlaşmada kurulacak olan hükümet yapısı tek uluslar arası kimliğe, vatandaşlığa ve egemenliğe dayalı olması zorunluluğu Garantiler konusunda AB garantörlüğü Askersizleştirme, Kıbrıslılık kimliği tesisi ve bunun için her şekilde mücadele tarih kitaplarının değiştirilmesi, Rumcanın zorunlu ders haline getirilmesi gibi bizleri ilgilendiren

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur

*Öğr.Gör.AkdenizKarpaz Üniversitesi/Araştırmacı-Yazar

hayati konular üzerine kararlar alınmaktaydı. Bu kuruluşlardan FOSBO, HADE, Alman-Kıbrıs Formu, Gençlik Merkezi, Oslo grubu, Oxford grubu gibi pek çok sivil toplum örgütü yukarıda izah edilen kavramlar üzerine Kıbrıs Türklerini ikna etmekte ve harekete geçirmekteydi.

Görüşmeler süreci, Annan planından sonra bir süre durgunlaştı. Ancak bu durgunluk Hristofyas ve Talat 1 Temmuz 2008’de vardıkları mutabakatla son buldu. Yeni devletin “**Birleşik Federal Kıbrıs Cumhuriyeti**” adı altında kurulmasına ve bu yapı altında başlayacak müzakerelerde başarılı olurlarsa 1960’daki modelin artık kullanılmaması üzerine taraflar anlaşmışlardı. Tek egemenlik, tek vatandaşlık ve tek uluslar arası kimlik modeli artık esas alınarak görüşmeler sürdürülecekti.

Süreç devam etti, kesintiler yaşandı. 2011 yılına gelindiğinde yeniden müzakere süreci öne çıktı. Türk dış politikasının 2004 BM planını destekleyen politikaları sonrasında referandumdan hayır çıkması bilinen bir gerçektir. Zira bu dönemde yapılan kamuoyu yoklamalarında Rumların plana hayır diyecekleri bilinmekteydi. Rumlar metinde garantilerin yer alması, toprak, mülkiyet, kimlik, egemenlik gibi temel alanlarda planda kendilerine sunulanları yetersiz bulmaktaydılar. Tüm bu sancılı süreç sonrasında, 2011 yılında Türk hükümeti bu kez Kıbrıs Türklerine rahatlayacakları mesajlar vermeye başladı.

2011 yılının sene başında KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve Türk dışişleri gündeme Belçika modelini taşıdı. Görüşmeler süreci için artık Belçika modeli baz alınarak müzakerelere devam edilmek istendiği mesajları basında yer aldı. Hatta Ocak ayı sonlarında Cenevre’de gerçekleşecek görüşmelerde Türk tarafı çözüm modeli dil temelinde iki devlet şeklinde idi. Buna göre Türkçe konuşulan bölgeye Rumca, Rumca konuşulan bölgeye de Türkçe bilenler yerleştirilmeyecekti. Türk bölgesinde yer almak yaşamak isteyen kişi için ise Türkçe bilme zorunluluğu getirilmişti. Tek istisna durumu 65 yaş üzerindeki için getirildi. Bu yaş grubundaki insanlar için oturacakları bölgede dil bilme zorunluluğu öngörülmedi. Lefkoşa ise iki dil temelinde temsili istenmekteydi.

Bu dönemde konu ile ilgili Kıbrıs Türk basınından Kıbrıs gazetesinde “**Yönetim ve Güç Paylaşımı**” önerilerinin bazıları yayımlandı. Bunlara göre Rum tarafının “**tek egemenlik**” beklentileri ortadan kalkmakta idi. Hatta “**kurucu devletler egemendir**” denmekteydi. **Garantiler** konusu ise daha da genişletilmiş şekilde tanımlanmakta ve kurucu devletlerin toprak bütünlüğünün de garantörlerin güvencesi altında olması önerilmekteydi. Tüm bu öneriler 2008 yılında Talat-Hristofyas mutabakatını geride bırakmaktaydı.

Belçika modeli üzerinde duran Kıbrıs Türk tarafı, bu modeli, temelde ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel açıdan nüfusa bakmaksızın eşik haklara sahip olan halkların yan yana yaşamasını öngördüğü için arzu edilmekteydi. Bu süreçte de netice alınmadı.

2011 yılı Temmuz ayına gelindiğinde ise, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı 24 Temmuz 2011’de verdiği beyanatında şunları belirtmekteydi;

“Çok açık net söylüyorum, mesela benim kitabımda artık Güzelyurt yok. Annan Planı’ndaki gibi Güzelyurt’a bakmıyorum. Güzelyurt tamamen Kuzey Kıbrıs’ındır. Karpaz’da zaten en ufak oynama yapılamaz. Onlar ibadet yapmaya gelmek isterlerse gelsinler. Daha farklı oturacağız masaya. Onlar hala Annan Planı’nın üzerine biz daha ne alırsız konuşuyorlar. Kusura bakmasınlar geçti o. Biz çok açık ve net söylüyoruz. Bir defa iki kesimli, eşit statüde ve iki devletli bir yapı kabul edilebilir olmalı. Kabul ettiler etmediler, artık kendileri bilir...Maraş’ın açılması konusu daha çok beklerler. Bu Türkiye burada olduğu sürece Kuzey Kıbrıs’ın bir garantörü olarak, daha çok beklerler. Çok açık söylüyorum bizim orada şehidimiz var, bizim orada gazimiz var. Biraz asker çekseniz olmaz mı? Hayır, asker de çekmeyiz. Biz hepsini Annan Planı’nda çok açık, net ortaya koyduk. Annan Planı’nda da asker çekmeyi kabul ettik. Bunlar ona bile yaklaşmadı, onlar kaybetti.”

Bu mesaj Kıbrıs Türklerini rahatlatan bir mesajdı. Kıbrıs Türkü bundan sonraki süreçte toprak verip yerinden olamayacağı inancına kavuşmuştu. Türk askerini ısrarla adadan göndertmek isteyen ve

meselenin özünü bu askerin adadaki varlığı olarak gören Rumlara şamar gibi mesaj niteliği taşıyordu. Ancak tüm bunların hepsi politik manevralar olarak kaldı. Ama ilerleyecek süreçte tüm bu yapı dönüşüme uğradı.

Şubat 2013'te DİSİ Genel Başkanı Nikos Anastasiades Rum lider olarak seçildi. **Anastasiades**, Rum tezlerinin **tek kimlik, tek vatandaşlık, tek egemenlikten** geçtiğini ısrarla savundu. Bu nedenle görüşmeler süreci bir buçuk yıl aksadı. Bu temel yanında Rumlar Maraş'ın da kendilerine iadesini talep ettiler. Bu süreçte BM Genel Sekterinin Kıbrıs özel Danışmanı Alexander Downer iki taraf arasında mekik diplomasisine başladı. 10 Eylül 2013'te tarafların görüşmeleri başlasa bile hemen krize dönen noktaya ulaştı. Maraş konusu bunun temel etkeni idi. Aynı zamanda **Ortak açıklama metni Rumların müzakere sürecinde ön şartı haline geldi**. Rum tarafı burada KKTC'nin ayrı egemen olarak tanınmayacağı, Katolik nikah öngörüleceği bölünmezlik hükmü yanında oluşturulacak federal yapının yetki ve temsil düzeyinin açıkça belirtileceği bir metin istiyordu. BM Kıbrıs Özel Danışmanı Alexander Downer, taraflar arasında ortak açıklama metni krizini aşmaya çalışsa da netice alamamıştı. Şuan Amerika Maraş'ın iadesi konusunda gerekli fonu kendisinin temin edeceğini deklere etti ve 4 Nisan 2014 tarihli Rum basın haberlerinde ; ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Eric Rubin'in adaya gelerek, 8 Nisan salı günü Rum yönetimi başkanı Nikos Anastasiadis'le görüşeceği ve gündeminde kapalı bölge Maraş'ın iadesi konusunun da yer alacağı" bildirildi.

Maraş konusu ve doğal gaz birleştirilmek istenen Kıbrıs'ta önemliydi. Vakıf mallarından oluşan Maraş'ın güven yaratıcı önlemler kapsamında Rumlar tarafından iadesi istenmesi kabul edilebilir bir durum değildi. Şu anki müzakere sürecine bakmadan 2013 senesindeki gelişmeleri değerlendirmek bugünün net görülmesi açısından yararlı olacağı kanısındayım.

2013 Eylül ayı sonlarında ise Eroğlu- Banki Moon görüşmesi gerçekleşti. Yeni plan umutları doğabileceği sinyalleri verildi. Artık Moon planı adada konuşulmaktaydı.

Türkiye Başbakanı Kasım ayında İsveç'e yaptığı ziyaret sonrasında düzenlenen ortak basın açıklamasında "Plan artık adeta rafa kaldırıldı, buzdolabına kondu. Şimdi artık Ban Ki-Moon planı herhalde oluşacak" demekteydi. Bu konuşma neticesinde "Kuzey Kıbrıs'a gerekli telkini yaparız" mesajı yeni bir Annan planı süreci içerisinde Türk hükümetinden evet yönünde çağrı mesajlarının yoğun olacağı bir döneme işaret etmekteydi.

Kıbrıs Türkleri Annan planında toprak verecekleri algısı devamlı surette önde oldu. KKTC'de Havadis gazetesi, Rumların BM'ye sunduğu toprak talebi ile ilgili haritayı yayımladı. Annan planı döneminde yer alan toprakların yanı sıra bu kez, Maraş, Güzelyurt, Karpaz, Yeni Erenköy, İnönü gibi adanın %7'lik alanı daha talep edilmekteydi.

Rumların ezelden beri kuzeye geri dönüş ve Türkiye ile Türk askerini adadan çıkarma çabaları tam hızla devam ediyordu. Buna rağmen Türk dış politikası adada görüşmelerin bir an önce başlatılması için harekete geçti. Dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu 13-14 Aralık 2013'te Yunanistan ve KKTC'ye ziyaretler gerçekleştirdi. Ardından çok geçmeden Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Asya İşlerinden sorumlu Bakan yardımcısı Victoria Nuland 5 Şubat 2014'te adadaki Türk ve Rum liderliklerine resmi ziyaretler gerçekleştirdi. Ortak açıklama konusunda katkı için devreye giren Amerika'nın ardından 7 Şubat 2014'te BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Lisa Buttenheim ortak metin üzerinde tarafların uzlaşmaya vardıkları mesajını okudu. 11 Şubat'ta ise müzakereler başladı.

Ortak metin 7 maddeden oluşmaktaydı. Temelde ortaya konan ilk madde, adadaki mevcut statükonun devam edemeyeceği şeklindeydi. Statüko denilen durum da adadaki Türk askerinin varlığı ve KKTC'nin egemen devlet şeklinde yer almasıydı. Bu iki unsur birleşik Kıbrıs yönünde adanın tamamı ile Rum himayesine geçirilmesi önünde büyük engel teşkil etmekteydi.

Ortak metinde Rumların ilk baştan beri ısrarla savundukları, tek egemenlik, tek vatandaşlık, tektemsiliyet konuları yer almakta ve AB'yi artık sürece taraf haline getirilmekteydi.

Ayrıca, hakemlik öngörülmemekte, garantiler konusuna değinilmemekte, deregasyonlar belirtilmemekteydi. Bu ortak metin Annan planından daha geri bir duruma Kıbrıs Türklerini sürükledikleri bir sürecin ana hatlarını oluşturmaktaydı.

Tüm bu sürecin özetlemesi sonrasında KKTC’de Sivil Toplum örgütlerinin Annan planı dönemi ve sonrasında hangi yapıda olduğu ele alınmalıdır. Bu noktada, ülkemizde iki toplumlu proje çalışmalarına ve perde gerisine bakmakta fayda vardır.

İki Toplumlu Proje Ağlarının Uçları: Adada oluşturulan “Barış” grupları Annan Planı sürecinde kendilerini tek tek ortaya çıkarmaya başlamışlardı. Kökleri 1989’a dayanan çalışmalara gidiyordu. İki toplumlu kadınlar, gençler, sağırlar, işçiler hemen hemen toplumun her kesimine hitap eden oluşumlar kuruldu. 1990’larda Amerikalı uzmanların adadaki çalışmaları başladı. İki toplumlu idare merkezi (Bicommunal Steering Committee –BSC-1992) açılması için çalışmalar başlatıldı. Uyuşmazlığın Çözümünde Yurt Dışındaki İlk Toplantı: Oxford Buluşması oldu (1993). Ortak kültür yaratma, ortak kimlik , ortak vatan kısaca birleşik Kıbrıs için çalışmalar hızla sürdü. Boston, FOSBO, PRIO, Alman-Kıbrıs Formu, HADE, Uluslar arası Eko Barış projesi (Dünya Kiliseler vakfı sponsorluğunda), gençlik kampları, Oslo grubu, ABD SIT Kampları, Eğitimeler grubu, federasyon-AB grubu, iki toplumlu konserler, gençlik grupları (YPP) gibi sayısız yüzlerce oluşum 1989’lardan itibaren çalışmalar başlatılmıştı. Oluşturulan merkezler ve komiteler aralıksız çalıştılar. Bunların faaliyetlerinin neticeleri 2002 Annan planı döneminde açıkça görüldü. Annan Planı’na “evet” denilmesi yönünde önce KKTC’de 41 örgüt bir araya gelerek “Barış” için “Evet” propagandasının en güçlü savunucusu oldular. Bu oluşum adı: Bu Memleket Bizim Platformu idi.

Bizi bekleyen netice, sonuç yerine;

Kıbrıs’ta başta Amerika, İsrail, AB ve Türkiye hükümeti adanın birleştirilmesi politikası gütmektedir. Bu bağlamda ortak metinde yukarıda da bahsettiğim Rumların pek çok beklentileri kabul edilmiştir. Adada bir birleşme istenmektedir. Adadan Türk askerinin çekilmesi için her türlü içte çalışma yapılmakta ve garantiler konusu da değişen boyutu ile müzakere sürecini kapsamaktadır.

Esasen gaye Anavatan ile bağların kopartılması, Anavatan’daki Türklerin Kıbrıs Türklerine bakışını değiştirmesi için gerçekleşen psikolojik savaş operasyonları neticesinde her iki halk arasında bir şüphe ve önyargı algılaması yaratılmak istenmiş ve Yavruvatan-Anavatan arasındaki bağların zayıflatılması hedeflenmiştir. İstihbarat güçlerinin hedefi kısılcacında olan Kıbrıs Türkleri, hengameli Annan Planından sonra şimdi ikinci bir operasyon kısılcacına alınmak istemektedir. Birinci perde kapanmış, ikinci perde açılarak, “Türkiye ve Türk askeri aleyhtarlığı” bir söylemi kuvvetlendirmek ve Kıbrıs Türkünü Anavatandan uzaklaştırmak için yalan haberleri kamuoyuna duyurma çabasına girilmiştir. Bu yolla halkın üzerinde “yıkım ve korku” yaratılmak istenmektedir. Kıbrıslılık kimliğini gençlerimizin beyinlerine sokmaya çalışan bu unsurlar “ayrı bir ırk” oluşturma gayesinde hareket etmektedirler. Ne acıdır ki bu oyuna gelenler, 2004 yılında tarih kitaplarımızı değiştirmişlerdir. Bu duruma Rumlar, “Atilla çocuklarının Elen gibi düşünmesi isteniyor” diye yazmıştır.

Peki, neden hedef Kıbrıs Türkünün kimliği idi? Çünkü kimlik; Wheelis’in tanımladığı manada “birlik-bütünlük” duygusudur. Bu bağlamda Kıbrıs Türklerinin Anavatanla olan bağlarının daha da derinleşmesinin önüne geçilmesi gayesi ile ulusal kimliğimizi yerel kimlik haline dönüştürme amaçlanmaktadır.

Rumların 1 Mayıs 2004’te tüm ada adına AB’ne girmeleri Kıbrıs anlaşmazlığını farklı bir boyuta taşımıştır. Özellikle de AB ülkeleri Kıbrıs Türklerine maddi anlamda yardım sunma yoluna giderek

işin özünde ülkemizin iç işlerine müdahale yolunu açmıştır ve bugün bazı devlet dairelerinin AB ile uyumlaştırma ve “AB’nin ne olduğu” konusunda “kurslar” tertip edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Dış unsurlar, bugün Kıbrıs Türklerini, din ve kültür alanında da bir kısıpaca almak istemekte ve yürütülen psikolojik operasyonlar ile etki altına sokmaya çalışılmaktadır. Özellikle de, 5 Ocak 2008 tarihinde GKRY, 1974 sonrası KKTC topraklarında bulunan “500” kilisenin sözde tahrip edildiği gerekçesi ile Türkiye’ye karşı AİHM’ye başvuru yapacağını açıklamıştır. Güney’de ise Rumlar, Kıbrıs Türklerinin Osmanlı döneminden kalan tüm tarihi eserlerini, türbelerini, camilerini talan etmeye, yıkmaya, yol, okul, hastane adı altında istimlâk etmeye devam etmektedirler. Geçmişte, Rumların Hıristiyan Ortodoks olarak, Kıbrıs Türküne karşı saldırıları başlatmadan önce ilk hedef aldıkları yerlerin camiler olduğu hatırlanırsa (1962 Bayraktar Camii bombalanması gibi), bugün Hıristiyanlığı KKTC topraklarına yayma amacı şartırtıcı olarak değerlendirilmemelidir.

Bugün kilise açık ve kesin olarak “iki bölge, iki toplumlu federasyon” kabul edilemez derken, “birleşik Kıbrıs” olabilir demektir. Bunun da egemenlik bazında olamayacağını II.Hrisostomos açıklamıştır..

Nitekim öyle görünüyor ki ilerleyen süreçte yine sancılı günlerden geçeceğiz. AB yetkilileri ve en üst derecedeki devlet adamları, Kıbrıs Türklerinin kuzeydeki topraklarında “Kiliselerin tamir edilmesi için para vermeye hazırız.” derlerken; Kıbrıs’ta bize en sarıh haklarımızı vermemekte direnen Batı dünyasının bu yönde karar alması sizce de sorgulanması gereken bir durum değil midir? Kıbrıs’ta Türk varlığını ve İslamiyet’i ortadan kaldıracak her türlü girişimin yanında, Batı Hıristiyan dünyasının Rumların yanında yer aldığı açıktır.

Rum papazların “milli mücadelemizden vazgeçmeyeceğiz” diye saçtıkları fesat tohumlarının kanlı bir semeresini geçmişte yaşadık. Ancak öyle görünüyor ki bugün söylemlerinden ve eylemlerinden hiç vazgeçmeyen Ortodoks Kilisesi, gelecekte yeni kaos ortamlarının yaşanmasına imkân kılacaktır.

Son söz olarak, şu unutulmamalıdır ki; Şimdi yeni bir süreç başladı.. Gelecek tehlikenin farkında olarak bölgenin güvenliği ve istikrarı için, Kıbrıs ve Türkiye’nin bölünmez bütünlüğü için KKTC Devleti yaşatılmalı ve Büyük Türkiye’nin oluşumunda yol haritasında yer almalıdır.

GKRY’nde örgütlenen ırkçı ELAM örgütü, Rum başsavcılığı tarafından Talat’a yaptıkları saldırıdan ötürü ceza almadan serbest bırakıldı...